

MEMORANDUM

De Vlaamse Unesco Commissie (VUC) heeft als taak de Vlaamse Regering te adviseren over Unesco-materies en de band te bevorderen tussen de Vlaamse Gemeenschap en Unesco, de VN-organisatie die zich richt op vredesopbouw door onderwijs, cultuur, wetenschap en media. Met het oog op de verkiezingen in 2019, leggen wij dit memorandum voor om de aandacht te vestigen op vijf acties die volgens de VUC cruciaal zijn om de betrokkenheid tussen Vlaanderen en Unesco te versterken:

- 1) Ondersteuning voor de verdere uitbreiding en verdieping van het succesvolle ASPnet met **Unesco-scholen** in Vlaanderen en Brussel.
- 2) De oprichting van een **Unesco-centrum voor immaterieel erfgoed** in Vlaanderen.
- 3) Het behoud van **Vlaamse trustfondsen voor Unesco** om sterke projecten uit te voeren en om te blijven wegen in de relatie met Unesco.
- 4) Een succesvol Belgisch lidmaatschap van het **Werelderfgoed-comité**.
- 5) Een **versterking van de VUC**.

We geven hieronder enkele kerngegevens en duiding bij elk van de aangehaalde acties.

1) Ondersteun de Unesco-scholen

- *Het ASPnet is het grootste onderwijsnetwerk ter wereld met meer dan 11.500 scholen in 182 landen.*
- *In Vlaanderen en Brussel (Nederlandstalig onderwijs) zijn momenteel 30 scholen lid: het gaat om 5 basisscholen, 23 secundaire scholen en 2 hogescholen (lerarenopleiding), met duizenden leerlingen en studenten. De scholen zijn geografisch verspreid en behoren tot verschillende onderwijsnetten.*
- *In de afgelopen drie jaar is het aantal aangesloten scholen verdrievoudigd en is de werking van het netwerk steeds actiever geworden, met meer concrete resultaten.*

In het 'Unesco Associated Schools Network' (ASPnet) komen scholieren, studenten en leerkrachten (in spe) samen rond Unesco-thema's, zoals (wereld)burgerschap, interculturele dialoog en de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen. Het ASPnet organiseert bijeenkomsten voor schooldirecties, ASP-schoolcoördinatoren en leerlingen en studenten om ervaringen uit te wisselen, visie te ontwikkelen en inspiratie op te doen binnen het onderwijskader van Unesco. Daarin staat de kernfilosofie van Unesco centraal: vrede opbouwen in de hoofden van mensen.

In de voorbije drie jaar kent het ASPnet in Vlaanderen een nieuw elan dankzij het werk van bevoegde vrijwilligers van de betrokken scholen en lerarenopleidingen, met ondersteuning door de VUC. Elk jaar kiezen de leerlingen en studenten een gezamenlijk thema, dat verbonden is aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen en waaraan alle scholen werken binnen de eigen instellingscontext. Een blikvanger in de afgelopen jaren is de 'Model Unesco', waarin scholieren en studenten uit Vlaanderen en andere Europese landen een Unesco-vergadering simuleren en op die wijze tal van vaardigheden aanscherpen.

De VUC vraagt de nieuwe Vlaamse Regering, lokale overheden en scholenkoepels ondersteuning te geven voor het onmisbare werk van het ASPnet. De nieuwe eindtermen voor de eerste graad secundair onderwijs bieden heel wat aanknopingspunten om verder te werken aan de ontwikkeling van burgerschap, duurzaamheid en andere transversale thema's die Unesco promoot, zoals de strijd tegen de klimaatopwarming en het behoud van cultureel erfgoed.

In 2018 heeft Unesco bijkomende vereisten opgelegd aan de nationale ASP-coördinatoren, vooral met betrekking tot de verspreiding van informatie en de opvolging van de werking van het ASPnet. Het Vlaamse ASPnet vraagt om daartoe te voorzien in een minimale administratieve ondersteuning (0,2 VTE). Die ondersteuning zal de verdere uitbreiding, versterking en verdieping van het ASPnet en de begeleiding van zijn leden op het terrein ten goede komen.

2) Richt een Unesco-centrum op voor immaterieel cultureel erfgoed

- *Er zijn momenteel zeven Unesco-centra voor immaterieel erfgoed voor de regio's Oost-Azië en Oceanië, Westelijk en Centraal-Azië, Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Europa. Voor West-Europa en Noord-Amerika is er merkwaardigerwijs geen enkel centrum.*
- *Het geraamde jaarlijkse werkingsbudget voor een Unesco-centrum met drie medewerkers bedraagt € 300.000; de gaststad biedt in principe de huisvesting aan.*

Unesco heeft wereldwijd tal van gespecialiseerde centra en instituten onder haar auspiciën. Het enige Unesco-kantoor in Vlaanderen is voorlopig het IODE-projectkantoor (categorie I; maakt integraal deel uit van Unesco) gericht op oceanografische data en training (*International Ocean Data and Information Exchange*). Het is in Oostende gevestigd, vlak naast het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), waarmee het Unesco-kantoor intensief samenwerkt. Het is een succesverhaal met synergie tussen beiden, alsook met andere Vlaamse actoren actief in de 'blauwe economie'.

In Vlaanderen leeft een sterke overtuiging dat we een Unesco-centrum categorie II (door de lidstaat opgericht en gefinancierd om Unesco bij te staan) moeten installeren voor expertise over de 2003 Conventie over immaterieel cultureel erfgoed, en dat voor de ganse Unesco-regio 'West-Europa en Noord-Amerika'. Vlaanderen wil daarbij het voortouw nemen omdat hier in de afgelopen decennia heel wat deskundigheid inzake immaterieel erfgoed is opgebouwd. In de huidige legislatuur zijn concrete stappen gezet om het beoogde centrum te realiseren, maar er blijken nog onvoldoende voorbereidingen getroffen om een breed draagvlak bij de andere deelstaten te garanderen om de financiering rond te krijgen. De VUC verzoekt dat met de nodige steun van de nieuwe Vlaamse Regering en van andere betrokkenen in België alsnog het voorgestelde Unesco-centrum op te richten. De optie met louter Vlaamse financiering kan natuurlijk ook overwogen worden. We hopen in elk geval op een onderlinge versterking tussen een toekomstig Unesco-centrum en de Vlaamse organisatie voor immaterieel erfgoed uit het cultureel erfgoeddecreet. De kruisbestuiving zoals die tussen IODE en VLIZ bestaat, kan als inspirerend voorbeeld dienen. Die samenwerking en de concrete resultaten die ze voortbrengt, is eveneens vruchtbaar voor andere Vlaamse organisaties die actief zijn in de thematiek.

3) Zet de Unesco-trustfondsen verder

- *Het 'Flanders Unesco Trustfund' (FUT) ging van start in 2002, met financiering van het Departement Buitenlandse Zaken; vanaf 2010 richt het FUT zich hoofdzakelijk op erfgoed. Sinds 2002 is er via het FUT ruim € 9,5 miljoen aan Unesco-projecten besteed, vaak met een budget van € 900.000 per twee jaar.*
- *Het Departement Economie, Wetenschap & Innovatie financiert het 'Flanders Unesco Science Trustfund' (FUST). Dit fonds richt zich op wetenschapsprojecten met een focus op water. Sinds 2000 heeft het FUST meer dan € 32 miljoen geïnvesteerd in Unesco-wetenschapsprojecten, met een zwaartepunt in mariene wetenschappen (IOC, 'Intergovernmental Oceanographic Commission UNESCO').*

Vlaamse ministers, ambtenaren en experts vanuit het middenveld nemen actief deel aan de verschillende Unesco-organen. Tegelijk volgt de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering in Parijs voor multilaterale organisaties Unesco van nabij op. Het gewicht dat Vlaamse delegaties in de schaal kunnen leggen, houdt sterk verband met de positie van Vlaanderen als Unesco-donor met de twee 'trustfondsen' van de Vlaamse Regering. Vlaanderen staat in de top 25 van de vrijwillige donoren van Unesco en krijgt daarvoor veel erkenning en respect.

De twee trustfondsen steunen wereldwijd waardevolle Unesco-projecten, gaande van de bescherming van bedreigd erfgoed in Afrika (FUT) tot het klimaatbestendig maken van waterbeheersystemen in verschillende Latijns-Amerikaanse landen (FUST). Deze fondsen geven Vlaanderen zichtbaarheid en slagkracht binnen Unesco en de internationale gemeenschap. Tevens zorgen ze voor veel welwillendheid ten aanzien van Vlaanderen en scheppen ze een positief imago bij de betrokken landen voor bilaterale relaties. Van 2006 tot 2017 is maar liefst € 20 miljoen besteed aan Unesco-projecten.

Het FUT doorliep een externe evaluatie in 2016 en het FUST in 2018. Beide fondsen zijn toen positief beoordeeld. De VUC pleit uitdrukkelijk bij de nieuwe Vlaamse Regering voor de verderzetting van de beide trustfondsen. Daarbij moet men blijven streven naar het vergroten van de betrokkenheid van Vlaamse actoren bij trustfund-projecten en het stimuleren van synergie met diverse Vlaamse partners en andere donoren.

4) Ambieer lidmaatschap van het Werelderfgoed-comité

- *Vlaanderen telt 43 Unesco Werelderfgoed-sites verspreid over 29 steden en gemeenten. Deze sites tonen niet alleen iets van de geschiedenis van Vlaanderen; de Werelderfgoed-erkenning betekent dat ze ook van Uitzonderlijke Universele Waarde zijn.*
- *Als uitvoerend orgaan van de Werelderfgoed-conventie beslist het Werelderfgoed-comité over de erkenningen. Het comité is samengesteld uit de lidstaten die de Conventie ondertekend hebben. Het Comité telt 21 leden, die een mandaat van vier jaar opnemen.*
- *Een Belgisch lidmaatschap van het Werelderfgoed-comité vergt het nodige engagement van de verschillende bevoegde ministers en administraties binnen België, in het bijzonder voor onroerend erfgoed, maar ook voor natuur en landschappen en voor buitenlandse zaken.*

Naast de Uitvoerende Raad, geldt het Werelderfgoed-comité als één van de belangrijkste organen van Unesco waar lidstaten in kunnen zetelen. Dit comité bespreekt werelderfgoed-nominaties en keurt die goed. Het is echter al sinds 2003 geleden dat België nog lid was van dit belangrijke comité. Na bijna 20 jaar lijkt het wenselijk dat ons land zich weer kandidaat stelt. Daarvoor wordt gemikt op de verkiezing die gepland staat tijdens de Algemene Vergadering in het najaar van 2021.

Het is echter niet evident om een zitje te bemachtigen in het Werelderfgoed-comité vermits er meestal meer kandidaten zijn dan beschikbare plaatsen. Onze expertise inzake erfgoed, maar ook de Vlaamse trustfondsen, kunnen een belangrijk element zijn in de campagne. De fondsen tonen het daadwerkelijke engagement van Vlaanderen, dat zeker met het FUT in verschillende landen bijdragen levert aan de bescherming van het Werelderfgoed.

De VUC dringt er bij de verschillende betrokken overheden in ons land op aan om de kandidatuur van België voor het Werelderfgoed-comité te overwegen en actief te ondersteunen. Dat lidmaatschap zou onrechtstreeks ook de dossiers met een Vlaamse betrokkenheid vooruit kunnen helpen. Momenteel staan de volgende voordrachten open: 1) 'Begraafplaatsen en monumenten van de Eerste Wereldoorlog' (België en Frankrijk), 2) 'Kolonien van Weldadigheid' (België en Nederland) en 3) 'Hoge Kempen als ruraal-industrieel transitielandschap' (België).

5) Versterk de betrokkenheid bij Unesco

- *De VUC geldt als een Nationale Commissie voor Unesco, zoals deze bestaat in elke Unesco-lidstaat, om de brug te slaan tussen de lidstaat (overheid en middenveld) en Unesco. Elk lidstaat geeft een eigen invulling aan die taak, in functie van de eigen middelen en voorkeuren, met meer of minder personeel (gaande van tientallen medewerkers tot enkelingen met vrijwilligers).*
- *Nationale Unesco Commissies van andere, kleinere West-Europese landen tellen vaak meerdere voltijdse medewerkers, zoals: Oostenrijk (9), Nederland (7), Zweden (7), Portugal (6), Slovenië (4) en Noorwegen (3). Die personeelsinzet zorgt voor een grotere betrokkenheid van hun middenveld bij de verschillende Unesco-programma's.*
- *De VUC beschikt over een bescheiden jaarlijks werkingsbudget van € 55.000 en bestaat uit twaalf stemgerechtigde leden aangevuld met enkele raadgevende leden, inclusief de algemeen secretaris als enige bezoldigde medewerker (0,5 VTE).*

Vlaanderen kent traditioneel een sterk en levendig middenveld in tal van sectoren. Dit geldt in het bijzonder voor de materies die Unesco bestrijkt. Unesco beschouwt de inbreng van het middenveld als cruciaal, met specifieke fora en bevragingen die op dit belangrijke maatschappelijk segment gericht zijn. De VUC heeft als taak de deelname van het Vlaamse middenveld en zijn actoren en instellingen in Unesco-programma's te bevorderen. Echter, om die opdracht met ambitie én succes te vervullen, is een versterking van het commissiesecretariaat noodzakelijk. Momenteel telt de VUC slechts één deeltijdse medewerker, die de functie van algemeen secretaris uitoefent.

De omkadering van Belgische comités van mondiale wetenschappelijke Unesco-programma's heeft versterking nodig, zoals het comité voor het Internationaal Hydrologisch Programma (IHP). Verder zijn er het Vlaamse en Belgische comité voor het 'Memory of the World' programma, en ook de ASP-coördinatiegroep die een betere ondersteuning nodig hebben. Alle genoemde programma's of comités kunnen momenteel enkel rekenen op de vrijwillige inzet van enkele betrokkenen, waardoor zij hun rol soms moeilijk ten volle kunnen spelen. Als we het potentieel dat zulke Unesco-programma's bieden volop willen exploiteren, is bijkomende ondersteuning noodzakelijk, bij voorkeur met een bijdrage vanuit de verschillende betrokken overheden en/of de bredere sector. De versterking van de werking van de VUC met een (deeltijdse) administratieve medewerker, die de algemeen secretaris bijstaat en ook de diverse comités ondersteunt, zal ongetwijfeld een positief effect hebben op de impact van Unesco in het algemeen en de VUC in het bijzonder binnen de Vlaamse Gemeenschap.

Annex: Unesco in Vlaanderen

Het **ASPnet** in Vlaanderen en Brussel telt momenteel 30 Unesco-scholen:

- 5 basisscholen in Brussel, Hamme, Keerbergen, Koekelberg en Leuven
- 23 secundaire scholen in Antwerpen, Assebroek, Brussel (2), Hamme, Ingelmunster, Izegem (4), Keerbergen (3), Koekelberg (2), Kortrijk, Lendeledede, Mechelen (2), Mol, Oudenaarde, Sint-Jans-Molenbeek en Willebroek
- 2 lerarenopleidingen aan hogescholen: UC Leuven-Limburg en Arteveldehogeschool

Er zijn 6 Unesco **Leerstoelen** aan Vlaamse universiteiten:

- *Bouwen van duurzame vrede* - KU Leuven
- *Preventieve conservatie, monitoring en beheer van monumenten en sites* - KU Leuven
- *Onderwijsrechten* - Universiteit Antwerpen
- *Eremologie (woestijnkunde)* - Universiteit Gent
- *Kritische erfgoedstudies en borgen van immaterieel cultureel erfgoed* - Vrije Universiteit Brussel
- *Volwasseneducatie* - Vrije Universiteit Brussel

In Vlaanderen is er Unesco **Werelderfgoed** te vinden op 43 locaties:

- 13 Vlaamse begijnhoven in Brugge, Dendermonde, Diest, Gent, Hoogstraten, Kortrijk, Leuven, Lier, Mechelen, Sint-Amandsberg, Sint-Truiden, Tongeren en Turnhout
- 26 Belforten in Aalst, Antwerpen (2), Brugge, Dendermonde, Diksmuide, Eeklo, Gent, Herentals, Ieper, Kortrijk, Leuven, Lier, Lo-Reninge, Mechelen (2), Menen, Nieuwpoort, Oudenaarde, Roeselare, Sint-Truiden, Tielt, Tienen, Tongeren, Veurne, Zoutleeuw
- Het historisch centrum van Brugge
- Het woonhuis/museum/atelier van Plantin-Moretus in Antwerpen
- De woning Guiette van Le Corbusier in Antwerpen (onderdeel van serie van bouwwerken Le Corbusier)
- Het bosreservaat Joseph Zwaenepoel in het Zoniënwoud (onderdeel van serie Europese beukenwouden)

Vlaanderen is een internationale voortrekker in de Unesco 2003 Conventie voor **immaterieel cultureel erfgoed**:

- Op de representatieve lijst van immaterieel cultureel erfgoed van Unesco prijken er 9 Vlaamse items: *Reuzen- en Drakenommegangen* (met specifiek de Reuzenommegang in Mechelen en de Ros Beiaardomgang in Dendermonde), *Heilig Bloedprocessie in Brugge*, *Aalst carnaval*, *Houtem jaarmarkt in Sint-Lievens-Houtem*, *Krakelingenfeest en Tonnekensbrand in Geraardsbergen*, *Jaartallenleven in Leuven*, *Garnaalvisserij te paard in Oostduinkerke*, *Valkerij* (internationaal dossier) en *Biercultuur in België*
- Op het Unesco register van goede praktijken rond het borgen van immaterieel cultureel erfgoed staan 2 Vlaamse dossiers: *beiaardcultuur en ludodiversiteit (volksporten in Vlaanderen)*
- Vlaanderen telt 14 NGO's die door Unesco geaccrediteerd zijn voor adviesverlening bij de 2003 Conventie.

Vlaams heeft ook documentair erfgoed dat erkend is door Unesco binnen het **'Memory of the World'** programma:

- *Het universiteitsarchief van de oude Leuvense Universiteit (1425-1797)*
- *De bedrijfsarchieven van de Officina Plantiniana (Plantin-Moretus in Antwerpen)*
- *De archieven van de Insolvente Boedelskamer in Antwerpen*

Er zijn momenteel 2 Vlaamse steden lid van Unesco's **Creative Cities Network**:

- *Gent als creatieve stad voor muziek*
- *Kortrijk als creatieve stad voor design*

Unesco is erg actief op het vlak van **natuurwetenschappen**, met ook een aanwezigheid in Vlaanderen/België:

- *De Intergouvernementele Oceanografische Commissie (IOC) van Unesco heeft een projectkantoor in Oostende voor 'International Oceanographic Data and Information Exchange' (IODE).*
- *Het Internationaal Aardwetenschappen en Geoparken Programma (IGGP) telt één Global Geopark in België ('Famenne-Ardenne' in Wallonië), maar er zijn ook plannen voor geoparken in Vlaanderen.*
- *Het Internationaal Hydrologisch Programma (IHP) heeft ook een comité dat actief is in België.*

Vlaanderen heeft 8 Unesco **Conventies** geratificeerd, waardoor men ook uitvoering moet geven aan de afspraken die daarin staan opgenomen:

- *Conventie voor de bescherming van natuurlijk en cultureel werelderfgoed*
- *Conventie voor het borgen van immaterieel cultureel erfgoed*
- *Conventie voor de bescherming van cultureel onderwatererfgoed*
- *Conventie voor de bescherming en de bevordering van de diversiteit van cultuuruitingen*
- *Conventie voor de ongeoorloofde handel in cultuurgoederen*
- *Conventie voor de bescherming van culturele goederen in gewapend conflict*
- *Conventie voor de erkenning van diploma's hoger onderwijs in de Europese regio*
- *Conventie voor de preventie en bestrijding van dopinggebruik in de sport*

Naast de VUC heeft België als lidstaat ook de **'Commission belge francophone et germanophone pour l'Unesco'**, als zustercommissie van de VUC.

Het **'Unesco Platform Vlaanderen'** is een Unesco-club, die zich inzet voor communicatie over Unesco en daarvoor nauw samenwerkt met de VUC.